

LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS.

De Accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus.

¶ E forma in causarum civilium cognitione servanda actum est in lib. 2. in praesenti quaestio est de criminibus, eorumque coercendorum ratione. Et quidem quaeritur in primis quantum ratione crimina in iudicium deferantur; agitur deinde de variis criminum speciebus; denique de poenis, quibus puniuntur, diversisque gradibus coercionum.

Forma deferendi crimina in iudicium varia fuit pro temporum varietate; et quidem primis Ecclesiae temporibus simplicissima, ut apparet ex Actis Conciliorum; quanvis etiam tunc observarentur accuratè illa omnia, sine quibus, aut damnatus quis dici posset absque debita defensione, aut non satis fuisse perpensas accusatorum, atque testium qualitates. Citabatur ergò pluries accusatus, ut se de-

LI c. H fen

feederet; instrumenta etiam ipsi exhibebantur, ut, si quid adversus ea, vel in personas accusatorum, aut testium, objiciendum habéret, statim opponeret: contumaces graviter plectebantur; denique calumniatores talioni suberant.

Immutata nonnihil fuit pristina disciplina temporibus Iustiniani; deinde verò plurima adiuncta, sicuti in Tribunalibus Saecularibus, ita et in Ecclesiasticis novam iudiciorum formam induxerunt, donec tandem recepta, firmataque fuit post saeculum duodecimum quae in Decretalibus conspicitur; quamque in plurimis haustam fatentur eruditi ex falsis Isidori Mercatoris monumentis. (1)

Iure Decretalium quatuor agnoscuntur modi crimina in iudicium deferendi, accusatio scilicet, exceptio, denunciatio, et inquisitio, singulisque singulae statutae sunt leges, ut patet in cap. 16. b. tit., in quo mentio fit trium priorum.

Antiquissimus modus est accusatio, in eo fundamentum habens, quod publicè intersit leges cuiusque Societatis servari; quoties autem violantur, cuilibet liceat ex iis, qui Societatis membra sunt, personam Reipublicae, aut Societatis laesae, assumere, eiusdemque iura persequi: nè tamen praetextu boni publici improbis via pateat calumniandi, receptum est, ut accusator nomen suum inscribere debeat, talionique subiaceat, si accusatus innocens probetur; id est, ut se obliget eandem poenam subire, si non probaverit objectum crimem, quam pati deberet reus eo probato.

Statutum eadem ratione fuit, ut ii omnes, quorum non omninò probatae qualitates sunt, repellantur ab accusando, inter quos recensentur excommunicati, qui, licet in radice iura Societatis retineant, eorumdem verò exercitio privati sunt, publici concubinarij, inimici, eorumque domestici, cap. 7. et 3. 20. b. tit.

(1) hoc ratio facit quæritur laborum de excessu leg...

Mr

LI c. H Cle

* Clerici accusari nequeunt à Laicis, neque Clericis licet Episcopos suos accusare; quorum utrumque tribuendum est figmentis Mercatoris, cum veteri disciplinae non conveniat, ait Berardus: admittuntur nihilominus in *cap. 11*. Monachi suos Abbates accusantes, eisque, utpote nihil proprium habere valentibus, assignari iubentur necessaria de bonis Monasterii.

Correcta deinde fuit paulatim disciplina circa accusationem Laicorum in Clericos, uti etiam circa propositam à Clericis in Episcopos. Primum apparet in nonnullis Rescriptis Innocentii III. aliorumque Pontificum, qui fuerunt post Alexandrum III. praecipue autem in *cap. 17. de Iudiciis*. Ad secundum quod attinet plurima forent adnotanda, sufficere autem dicere receptas fuisse posterioribus saeculis Clericorum accusationes in Episcopos, sicuti primis temporibus observabatur, immutatam vero formam de criminibus eorum cognoscendi, dum traditi coepit deferri ea debere ad Romanam Sedem, ut continetur in *cap. 15. b. tit. et definitum fuit in Sinodo Trid. sess. 13. de Ref. cap. 8*. Adjectum insuper fuit Episcopos citandos personaliter non esse

nisi ob crimen depositione, aut privatione dignum, *cap. 6. ead. sess.* et ad hunc finem erexit Sixtus V. Congregationem Cardinalium super consultationibus Episcoporum. Quantum haec distent à pristina disciplina facile intelliget quilibet ex Canonibus Nicaenis, et Sardicensibus: sive enim appellationem ad Romanam Sedem concedant, sive recognitionem, aut revisionem, illud pro comperto omnibus est, tum ex his, tum ex aliis plurimis Canonibus, primam cognitionem criminum, ab Episcopis patrorum, ad Concilia Provincialia pertinuisse, etsi veniret deponendi. Eandem fuisse Hispanae Ecclesiae disciplinam adeo conspicue patet in nostris Conciliis, ut necessum non sit in eo probando immorari: nota satis inter alia sunt exempla

Mar-

Martialis, et Basilidis, item Sisberti Toletani, et Potamii.

Adduci vulgò solent, ut contrarium probetur, plures canones inserti à Gratiano, praecipue in *can. 2. quest. 3. sui Decreti*: coeterum nonnulli eorum à Mercatore conficti sunt, alii autem tribuendi singularibus adiunctis, quae innuit Berardus in *Commentar. In ius eccl. univ. tom. 4. Dissert. 4. cap. 3*. Admittenda igitur non est illorum sententia, qui asserunt à saeculo Ecclesiae secundo causas criminales Episcoporum à Summo Pontifice cognosci, aut saltem definiri debuisse, ita ut Comprovinciales, et Metropolitanos, audire eas possent, sed non definire.

Notandum etiam est praedictas Concilia Tridentini, et Sixti V. sanctiones quoad causas criminales Episcoporum nusquam, ni fallor, locum aptid nos ita habituras, ut earum vigore Episcopi Romae personaliter comparere compellantur, id enim merito impediret protectio Regia, gravissimis, eisque notissimis, rationibus suffulta: quod et generaliter contingeret quotiescunque de Reo qualibet ex causa à Regno extrahendo ageretur, uti non semel iam accidit.

Alia etiam plura statuta invenimus, circa accusationes, veluti quod liceret accusatori recedere absque poena ante inscriptionem, quanvis deinde accusare volens non admitteretur, *cap. 14*. Sed et poterat accusatus crimen accusatori objicere, ob quod debèret ab accusando repelli.

Verum in usu esse desit accusatio, simulque exceptio, quae illam sequebatur; exceptis Promotoribus auctoritate publica constitutis, quibus et nunc licet. Coeteris manet denunciationis via, simulque petere civiliter possunt quod sua interest.

In Tribunalibus Saecularibus frequentatur accusatio; coeterum in desuetudinem abiit nominis inscriptio, quae antiquitus necessaria erat omnino.

De-

19 Denunciatio in eo praecipue difert ab accusa-
tione, quod denunciatio inscribere nec olim cogere-
tur, quanvis extra ordinem graviter puniretur, si calum-
niam animo denunciasset probaretur. Postulante
Reo adigendus est denunciatio secretò in Curia non-
nomen suum inscribere, licet causam sustinere non
cogatur, ut, si deinde appareat malitia, puniatur:
praecipue autem Promotores Fiscales hac cautela
utantur expedite maxime, quoties accusationem in-
tendere denunciatione alicuius moventur, ne nimia
credulitate decepti, calumniantium hominum ma-
litiis inserviant: unde et nonnullarum Dioecesium
Constitutionibus Sinodalibus expressè id cautum in-
venitur.

20 Denuntiationem sequitur inquisitio, in qua Iudex
ex officio procedit, perinde ac si ab inquisitione
sola iudicium inciperet.

21 Sunt praeterea aliae species inquisitionis, veluti
cum Iudex rumore patrato criminis motus inquirat,
aut dum generale peragitur inquisitionem. Olim
feri non poterat inquisitio specialis, nisi contra
infamatum; quod et in huius tituli capitibus exprimi-
tur: verum hodie generali consuetudine receptum
est, ut, quoties de patrato crimine constat, in-
quirat Iudex etiam ex conjecturis levissimis.

22 Inquisitio generalis, seu, ut propriè loquar, ge-
neralissima, quando nempe non de criminis certi
auctore inquirendo agitur, fieri prohibetur iure Re-
gio, praeterquam ex Principis mandato specialis,
Nov. Recop. lib. 8. tit. 1. leg. 3. et 4.

23 Et haec quidem generalia hoc loco sufficienter,
quibus plura deinceps erunt adiungenda.

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

Andraeas Vallensis, alique, postquam asserunt,
eum dici calumniatorem, qui falsum crimen scienter,
et dolo malo intendit, addunt talem praesumi ac-
cusatorem, eo ipso, quod crimen intentatum non
probat; adducuntque in suae doctrinae probatio-
nem *caput 2. h. tit.* ex quo nihilominus deduci id
neutiquam potest. Proponitur in eo species Clerici,
qui de suo Episcopo excessus varios nunciaverat;
cumque nullum probasset, Episcopum S. Pontifex
absolvit, Clericum verò ab officio, et beneficio sus-
pendi voluit, donec canonicè suam innocentiam pur-
garet, ut coeteri simili poena perterriti ad infamiam
suorum Praelatorum facillè non prosilirent. In his
nemo non agnoscat singularia adiuncta, ex quibus
desumi nequeat regula generalis. Imperatores Val-
entinianus, et Valens ita aiebant in *leg. 3. C. b. tit.*
Qui non probasse crimen, quod intendit, pronun-
ciatur, si calumniae non damnetur, detrimentum exis-
timationis non patitur; non enim si Reus absolutus
est, ex eo solo etiam accusator, qui potest iustam
habuisse veniendi ad crimen rationem, calumniator
credendus est. His congruit Imperatorum Honorii,
et Theodosii sententia, quae paucis rem explicat,
dum aiunt in *leg. 10. eod.* *Quisquis crimen intendit,*
non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cum
calumniantes ad vindictam possat similitudo supplicii.

Variis poenis coerciti semper fuerunt calumnia-
tores; verum quae exprimuntur in *cap. 1. et 2. b. tit.*
in usu non sunt, cum nec verberetur ideo Cle-
rici, nec frequentetur canonica purgatio, de qua
inferius. Equis verò satis acerbas inveniant poenas ad
pestem hanc à societate eliminandam, et evellen-
dam.

dam? Sed fusius in *tit. de Maledicis*.

Extant Constitutiones S. Pii V. et Gregorii XIII. in calumniatores: et Benedictus XIV. reservavit S. Pontifici absolutionem accusantis de sollicitatione innocentes Confessarios, aut ab aliis id fieri curantis, etiamsi retractatio sequatur in Constitutione *Sacramentum Poenitentiae* §. *et quoniam*.

TITULUS III

De Simonia.

Post traditas diversas rationes crimina in iudicium deferendi, recenset Compilator varias eorum species: hae verò tunc facilius percipiuntur, cum generales quaedam regulae fuerint praemissae.

Et quidem in primis notanda accuratè venit differentia inter delictum, et crimen, quae elegantissimè exposita fuit à Berardo *De Univ. Iur. ecclesiast. tom. 4. dissert. 1. cap. 1.* Delictum, sive peccatum, dicitur quodcumque factum, dictum, vel concupitum contra legem aeternam Dei, sive expressam, sivè tacitam: nemo autem non videt non quenlibet ita delinquentem statim in iudicium ferri posse, aut poenis, quae legibus publicis stabilitae sunt, puniri: primò namque certum est peccata, quae in opus externum non exierint, iudiciorum ecclesiasticorum, aut saecularium, objectum neutquam esse: tunc inter peccatorem, et Deum res manet, qui iustus vindex est in tempore oportuno: deinde non quaecumque legum divinarum infractio ita gravis est, ut oporteat eam poenis publicis coerceri: quis enim adeo iustus, ut non pluries legum divinarum infractor existat? atque huc tendit quod aiebat praeclarum Hispaniae iubar Isidorus Hispalensis *lib. 2. Sentent. cap. 18. Multi vi-*
tam

tam sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt.

Sed longe diverso sensu crimen desumitur; nam hoc nomine nuncupatur peccatum externum, quod legibus prohibuitur est, poenisque damnatum; sive certis, sive ab arbitrio Iudicis pendentibus; de eoque solum agitur hoc in loco.

Non omnia crimina eiusdem naturae, et qualitatis sunt: vulgò ita distinguuntur, ut dicatur alia esse, quae directò contra Deum committuntur, alia verò contra res Deo sacras: deinde alia singularia Clericis sunt, alia his, et Laicis communia: item quaedam levia, quaedam gravia, iuxta personarum, rerumque qualitatem: tandem alia ordinaria, in quibus scilicet certa poena specialiter praefinita est, alia extraordinaria, in quibus ea pendet à Iudicis arbitrio.

Simonia, de qua in hoc titulo sermo est, recensetur inter crimina in res Deo sacras admissa. Et quidem latissimè patet eius materia, cuius ut saltem generales regulae facilius percipiuntur, primum tradetur quid sit simonia, eiusque variae species; deinde quaenam poenae adversus simoniacos sint stabilitae.

Definitur vulgò simonia *studiosa voluntas emendi, vendendique res sacras, aut religiosas, vel sacris, aut religiosis cohaerentes.* Quantunvis enim simoniaca turpitudine in res tantum temporales, aut profanas, non cadat, si tamen annexae inseparabiliter sint spiritualibus, nequit altero venditò aliud invenditum remanere. Annexae spiritualibus res dicuntur tripliciter, scilicet antecedenter dum ad spirituales referuntur, concomitanter, aut consequenter.

Nomen desumpsit crimen hoc à Simone Mago, qui eo temeritatis devenit tempore Apostolorum, ut ab eis Spiritus S. gratiam, quae tunc per signa visibilia apparebat, emerere conatus fuerit.

Triplex turpitudine reperiri vulgò creditur in simo-

monia: prima in eo consistit quod res spirituales, quarum infinita est aestimatio, temporalibus aequiparentur: secunda in eo est, quod simoniacus creditur versari se posse in rebus sacris, sicut in profanis: tandem tertia ex eo desumitur, quod qui spiritualia pro temporalibus tradit, dominum agat spiritualium, quarum solum est dispensator, qui quod gratis accepit, gratis dare tenetur. Hinc provenit quod alia simonia aliis atrocior sit, cum in quibusdam speciebus praedictae omnes turpitudines inveniuntur, in aliis una, aut altera.

Apparet ex definitione materiam simoniae non solum in rebus ipsis sacris, aut spiritualibus consistere, verum et in temporalibus, quae eisdem annexae sunt, quales sunt Monastica professio, Praebendae, sepulturae, ius Patronatus, et aliae huiusmodi. Quod ad rem, quae pro spirituali traditur attinet, verum est simoniam proprie non adesse nisi spiritualis tradatur pro temporalis; coeterum, etsi spiritualis pro spirituali detur, turpissima exercetur mercatura, et ita se quis gerit in spiritualibus quasi forent temporalia; quapropter simoniaca reputatur et haec commutatio, nisi auctoritas legitima interveniat. Accedit quoque quod, dum permutantes rem spirituales pro alia spirituali fugiunt Superioris legitimi interventum, praesumenda sit palliata aliqua simoniaca turpitudine; ea autem cum facile deprehendi nequeat ob simoniacorum calliditatem, congruum fuit stabilire, permutationes omnes absque legitimi Superioris auctoritate factas censi debere simoniacas, licet fortè tales revera non sint. Hinc nonnulli praeter simoniam veram iure naturali, et divino prohibitam, statuunt aliam iuris positivi humani tantum, quam aequè vocant *quasi simoniam*, seu simoniam, quatenus prohibitam; quod tamen ego non facile admitterem, ex eo quod praedictae actiones reprobandentur tanquam verè simoniacae praesump-

ti-

tivè, licet probari earundem vitium nequeat ob varias ita paciscentium artes, et calliditates. Sed neque refert rem spirituales quis adipiscatur media temporalis pretio aestimabili, vel obsequium eo animo gerat, aut denique Potentiorum, vel Amicorum commendationibus eam adquirat: et hoc est quod vulgò traditur, triplex nempe esse munus, quod simoniam constituit, à manu scilicet, à lingua, et ab obsequio.

Dividitur simonia in realem, mentalem, et confidentialem. Realis dicitur quoties spiritualia administrans non aliter hoc munus gerit, quam si temporalia quaedam, minimè debita, ipsi praestentur; et hoc vel expressè fit, vel tacitè. Mentalis est dum qui spiritualia administrat iure quidem percipit aliquid temporale, interea tamen ea mente, eoque fine, administrat; veluti si ideo concionetur ut stipendia percipiat. Confidentialis appellatur dum alicui beneficium in eum finem confertur, ut post tempus aliquod alterius gratia illud resignet, et quidem vel expressè, vel tacitè, fide de hoc accepta.

Simoniam omni iure esse reprobam receptum generaliter est; disputant nihilominus Canonistae an detur aliqua eius species, quae iuri solum ecclesiastico adversetur, ut suprà innuimus.

Aprimè agnoscens Ecclesia quàm gravia oriantur mala ex simoniacis conventionibus, plura singularia admisit in odium simoniacorum, uti apparet in *cap. 3. et 7. b. tit.* in quibus traditur, quoslibet criminosos admitti in huiusce turpitudinis accusationem; in quo tamen cautè se debet gerere Iudex, ne innocentes pravorum hominum malitià dampnentur, prae oculis habens haec, aliaque huiusmodi, stabili debuisse quando haec labes plurimorum animos infecisse visa est, et litterarum, et disciplinae ecclesiasticae studia miserimè languerebant. Sed et optanda foret generaliter illius regulae abolitio, quàm

quam in gravissimis criminibus testes, vel accusatores illi admittuntur, qui rejiciuntur in minoribus. Quò graviora crimina fuerint, clariores, certioresque recta ratio exigit probationes; nam gravissimis criminibus gravissimae respondent poenae, ex hisque metienda iniuria est, si innocens quis damnetur. Excluduntur, dum agitur de criminibus non ita atrocibus, nonnulli ab accusando, aut testificando, ex eo quod eorum fides integra non sit, quodque certus per eam reddi nequeat Index de veritate; vereri ergo potius debebit eorum testimonium si quaestio sit de crimine, ob quod imponendae veniant poenae gravissimae.

Cam radix simoniae in avaritia sita sit, mirum quot pallia excogitaverint, et excogitent quotidie homines turpi lucro inbiantes: his omnibus occurrere studuit semper Ecclesia, indeque est quod plurimae in dies emanaverint sanctiones, quas videre quis poterit apud illos, quibus consulto rem hanc tractare contigit: ex eis simul discet varias simoniacorum artes, et calliditates.

Poenae stabilitae in eos aliae, atque aliae sunt pro diversa cuiusque criminis specie. Generaliter asseri potest simoniacos incurrere excommunicationem; eique adiunge suspensionem, si agatur de simonia in collatione, aut receptione Ordinum commissa. In simoniacos confidentiales peculiares praeterea poenas statuerunt Sum. Pontifices Pius IV. et S. Pius V. Propterea dum casus occurrit, consulendae erunt Pontificiae Constitutiones et Conciliares Sanctiones.

TITULUS IV.

Ne Praelati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

Hic Titulus pars est, et sequela precedentis. Praescribitur in eo iurisdictionem ecclesiasticam sub annuo censu concedi non debere; quod etiam statuit Concilium Trident. in *ses. 25. de Reform. cap. 11.* Aequè stabilitur de regimine, et administratione Ecclesiarum in *cap. 3. b. tit.* Aliud est de fructibus Ecclesiarum, aut Beneficiorum, de quibus sermo est in *cap. ult. coeterum habenda prae oculis sunt quae diximus in lib. 3. tit. de Locat. et Conduct. de Constitut. Pauli II. et Benedicti XIV.*

TITULUS V.

De Magistris, et ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

Praecipitur in hoc Titulo, ut in unaquaque Ecclesia Cathedrali constituatur Magister, qui eiusdem Clericos, et Scholares pauperes, doceat. Deinde iungitur quod Magistro huiusmodi tribuatur competens beneficium, quo sustentari commodè valeat. Prohibetur tandem, ut quidquam exigatur pro licentia docendi, ne quidem praetextu consuetudinis, *cap. 2. et 3.* His constitutionibus occasionem praebuisse tradit Antonius Augustinus Cancellarium quendam Parisiensem, qui exigere consueverat argenteam unam marcam ab his, qui publicè docere vellent.

Innocentius III. praedictae Alexandri III. consti-

tutioni robur addidit, statuens in *cap. 4.* ut non solum in Cathedrali, sed in qualibet alia Ecclesia, cuius reditus ferre id onus possent, constitueretur Grammaticae Magister. Voluit quoque, ut in Metropolitana Ecclesia stabiliretur Magister Theologiae, assignatis Praebendae alicuius fructibus, quin tamen ideo Canonicus fieret.

Confirmata haec sunt ab Honorio III. in *cap. ult.* illo insuper addito, quod tam docentes, quam studentes predicta formâ in Theologica facultate per quinque annos de Apostolicae Sedis licentia, integrè percipiant fructus Praebendarum, et Beneficiorum suorum: id autem confirmavit deinde Sinodus Tridentina, et intelligendum aequè est de illis, qui edocent ius Canonicum, aut Civile; item de iis, qui huic student, ut sacris canonibus addiscendis sibi viam parent. Coeterùm animadvertendum est hoc indulto studentes non frui, nisi litteris vacent cum consensu singulorum Ordinariorum, in quorum Dioecibus habuerint beneficia ex Constitutione, *Sanctissimus* Pii IV. edita die 24. Novembris anni 1564. Deinde notandum iuxta responsa Congregationis Concilii illud non prodesse iis, qui vigesimum quintum aetatis annum attigerunt: sed et curare debent Episcopi, uti eos monet Cardinalis à Petra, ut licentia huiusmodi nonnisi illis indulgeatur, qui bonam spem proficiendi in scientiis praebant, cum mens Ecclesiae ea sit, ut eisdem instructi uberiores deinceps fructus Ecclesiae ipsi reddant, non ut studentibus obtentu divagandi occasio praebatur. Innocentius XII. in Constitut. *Sanctissimus* anni 1693. quoad Canonicos, et Beneficiatos Urbis Romae indultum hoc ita restrinxit, ut triennii spatium tantum, et nonnisi minoribus viginti quinque annis faveret.

Adjicere his omnibus iuvat Concilii Viennensis sanctionem, in qua praecipitur, ut in Universitatibus, Salmanticensi, Parisiensi, Oxonensi, et Bon-

noniensi, atque ubicunque Romanam Curiam residere contigerit, constituentur cum competenti dote Magistri Linguarum Haebraicae, Arabicae, et Chaldaeae, *Clement. 1. h. tit.* Vix necessum est adnotare nullam apud nos vim esse huiusmodi Sedis Apostolicae sanctionibus, utpote de rebus, quae à Regia Potestate unicè pendent.

Relatas superius Constitutiones renovavit, et ad certam formam reduxit Tridentina Sinodus in *sess. 5. de Ref. cap. 1.*

TITULUS VI

De Iudaeis, Saracenis, et eorum serois.

Directè contra Deum peccare illi praecipuè dicuntur qui Christi fidem penitus aversantur; in hoc autem numero recensentur Iudaei, Saraceni, Haeretici, Apostatae, et qui praedictis proximè accedunt, Schismatici; de quibus omnibus nunc agitur, et quidem in praesenti Titulo de Iudaeis, et Saracenis.

Notum omnibus est Iudaeos eos esse, qui vetus Testamentum adhuc retinent, promissi Messiae adventum expectantes. Saracenorum nomine significantur omnes, qui Idolorum superstitioni dediti sunt, et verum Deum ignorant; qui etiam vocantur Agareni, et Gentiles, quasi ex diversis Gentibus illis coniuncti, qui originem ducebant ab Agar ancilla Sarae, et distinguebantur ab Haebreis, qui denominati sunt ab Heber. Dicuntur iidem Pagani à quarto, aut quinto Ecclesiae saeculo, in quo ejecti è Civitatibus ab Imperatoribus Christianis, Pagos habitare coacti fuere. Plerosque à saeculo septimo im-

piâ, absurdâque Mahomae sectâ deceptos videmus. Ad coerendam Iudaeorum petulantiam variae pro diversitate temporum editae sunt leges, tum à

Sum. Pontificibus, tum à Principibus Saecularibus. Nonnullae recensentur in hoc Titulo; plures extant in Corpore Iuris Patrii, in quibus recensendis immorari supervacaneum foret: novae etiam in dies prodeunt in illis Regnis, in quibus, et degere, et Sinagogas habere ipsis licet.

Quo tempore Christianorum acies in ea loca profectae sunt sub nomine Crucatae, in quibus peracta fuere Religionis nostrae sanctissima misteria, editae fuere plures singulares constitutiones, tum ad excitandos fidelium animos, tum etiam ne quis temerè auxilium impiis impertiretur, uti apparet in *cap. 6. b. tit.* Idem accidit quandiu haec Regna terranidj Saracenorum jacere miserè subjecta.

TITULUS VII.

De Haeticis.

Tradit latè Van-Espenius in *part. 3. tit. 4.* quaenam requirantur, ut dicatur quis propriè haeticus, sumpto nomine eo sensu, quem hodiè praesefert. Dici uno verbo potest eum esse haeticum, qui sciens, quidquam adversus fidei dogmata, tenet: nam si ignorans id efficiat, aut de re agatur, quae nondum ab Ecclesia definita est, non vocatur haeticus. Aliud est de opinionibus haeticis; nam ut tales iudicentur sufficit quod fidei contrariae sint, licet ab Auctore ex ignorantia, et absque ulla pertinacia, prolatae fuerint. Damnantur meritò plurimae opiniones, licet directò fidei non adversentur, proindeque non sint propriè haeticae, ex eo quod haeresim sapiant, aut sint malè sonantes, scandalosae, impiae, temerariae, iniuriosae, schismaticae, aut solùm erroneae; in his autem omnibus adhibenda accurata distinctio est.

Quamplurimae statutae sunt poenae in haeticos,

cos, tum ab Ecclesia, tum à Principibus Saecularibus; inter quos elucet Catholicis Reges nostri, quorum egregia sollicitudo extirpandis haeresibus, amplificandaeque Catholicae Ecclesiae, tum in aliis, tum praesertim in Tribunali Inquisitionis fidei apparet.

Haeresi valde proximum est illorum crimen, qui in Sacramentali Confessione, aut occasione illius ad turpia sollicitant; nam, ut aiebat S. P. Pius IV. in Constitutione edita pro Regnis Hispaniarum *die 17. Aprilis, anni 1561.* quaeque deinceps extensa fuit ad reliqua omnia à S. Pontifice Gregorio XV. inducere in animum quis nequibit, quod, qui de fide catholica rectè sentiunt, Sacramentis in Ecclesia Dei institutis ita abutantur. Quamplurimae prodierunt Constitutiones circa formam in eos procedendi, tum etiam circa casus, in quibus manet necessitas eos denuntiandi, quae videri possunt apud Giraldi ad *b. titulum.*

TITULUS VIII.

De Schismaticis, et ordinatis ab eis.

Schismatici illi sunt, qui ab unitate universalis Ecclesiae, separantur, abiciuntque à se Romanae Ecclesiae, quae centrum huius unitatis est, subjectionem; quod vix unquam ab haeresi se junctum est.

Variae sunt species Schismaticorum, aliae aliis damnabiliores; nam quiddam tantum à Praelato suo separantur; alii etiam Praelatorum superiorum communionem et potestatem, effugiunt, non excepta S. Pontificis iurisdictione; de eisque propriè in hoc loco sermo est. Tandem quiddam facto tantum ab Ecclesia separantur, alii etiam censent Ecclesiam dividi posse, proindeque haeticis simul sunt.

Dicitur in *cap. 1. b. tit.* ordinationes ab Schismaticis factas irritas esse; quod tamen ad exercitium

tium referri debet, non ad characterem, dummodo
 debita servaverint formam, uti diximus in *lib. 1.*
cap. 2. quavis enim Alexander III. in Concilio Latera-
 nensi, ex quo desumptum est hoc caput, ad An-
 tipapas sui temporis reflectens, irritas eas declara-
 verit, explicuit eius sententiam Innocentius III. in
cap. 2. exercitium tantum ita ordinatis prohibens, do-
 nec cum eis legitime dispensetur; et expressius dein-
 de Clemens VIII. in Constitutione *Sanctissimus Do-*
minus, anni 1595. in qua asseruit ordinatos ab Epis-
 copis Schismaticis, alias ritè ordinatis, servatà de-
 bità formà, recipere quidem ordinem, sed non
 executionem. Addidit quoque dispensationem à Se-
 de Apostolica esse obtinendam.

TITULUS IX.

De Apostatis, et reiterantibus baptisma.

APOSTASIAE nomen quemcunque significat, qui à
 semel suscepta vitae ratione recedit; contrahitur
 verò, ut denotet primò eos, qui catholicam fidem,
 quam per baptismum amplexati sunt, deserunt, et
 ad Idolorum cultum, vel impia Mahomae dogmata,
 aut ad Iudaismum convertuntur; quorum crimen
 immanissimum est, cum, ut ait S. Pontifex in *cap.*
4. b. tit. minus malum sit viam Domini non agnos-
 cere, quam post eam agnitam retroire. Secundò di-
 cuntur Apostatae, qui Clericalem, aut Monacha-
 lem militiam deserunt post professionem, aut sa-
 crorum Ordinum susceptionem; atque de his praeci-
 pue agit in hoc Titulo; statuaturque primò Cle-
 ricum, qui, habitu suo abjecto, criminose vivit,
 privatum censeri privilegii clericalibus, de quo
 actum est alibi; deinde tam eos, quam Monachos,
 habitum dimissum iterum sumere cogendos: et si
 ali-

aliquem ordinem in Apostasia susceperint, etsi
 Praelato reconciliati sint, eis non licere ministra-
 re absque S. Pontificis dispensatione, *cap. 5. et 6.*
b. tit. quavis in primo sermo sit tantum de Mo-
 nachis, prout refertur à Gozaletio.

Gravissimi criminis rei sunt, qui collatum va-
 lidè baptismum audent iterare, et non parùm de
 haeresi suspecti; quapropter consultus S. Pontifex
 in *cap. 2.* de Acolyto, qui huiusmodi iterationi as-
 tituisse dicebatur, respondet eum ad superiores or-
 dines promovèri non debere, si publicè id notum
 esset, nisi prius profiteretur Religionem; sin autem
 factum esset occultum, promovèri posse post per-
 actam poenitentiam.

Animadvertit rectè Giraldis ad hunc titulum eum,
 qui baptismum validè collatum iterat, sentiens esse re-
 iterandum, incidere in poenam à Sinodo Tridentina
 stabilitam in *canone 9. sess. 7. de Baptismo*
 his verbis: *Si quis dixerit verè, et ritè collatum*
baptismum iterandum esse illi, qui apud Infideles
fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam conver-
titur, anathema sit: praetereaque vehementer esse
 suspectum de haeresi Novatianorum, et Anabap-
 tistarum.

TITULUS X.

De His, qui filios occiderunt.

ALEXANDER III. in *cap. 1. b. tit.* vult, ut mulier, quae
 proprium filium, calore iracundiae correpta, occide-
 rat, Monasterium ingredi suadeatur: si verò pe-
 riculum incontinentiae adsit, mandat Episcopo, ut ei
 licentiam tribuat nubendi: coeterum Lucius III. in
cap. 2. agens de muliere, quae idem crimen ad-
 misserat, viro eam restitui praecipit, neque probi-
 beri reliquos filios gubernare peractà poenitentia.
 Apud

Apud nos minimè evaderet iustissimam legum civilium vindictam. In *cap. ult. de illorum parentum imprudentia* sermo est, qui cum infantibus in eodem recumbant lecto, quod patet quot periculis sit obnoxium; eisque imponitur poenitentia, si occisi in lecto puerili inveniuntur.

Sixtus V. in *Constitutione Aefrenatam* graves in eos impositus poenas, qui directè, aut indirectè, foetus abortum procurant. Moderatae quadantenus deinde fuere à Gregorio XIV. in *Constitut. Sedes Apostolic.* Iure Regio foetus animati abortum procurantes capite plecti iubentur, *leg. 8. tit. 8. Part. 7. sequuto nimirum effecty*; si vero *inanimatus* adhuc foret, *exilio damnantur.*

TITULUS XL

De Infantibus et languidis expositis.

Si parentes, aut alii, eis scientibus, atque consentientibus, filios suos exponant, *liberati hoc ipso* remanent à patria potestate; non tamen propterea vindicare sibi aliquod ius poterunt qui eos receperunt, et nutrierunt, iuxta *cap. un. b. tit.*

Dubitari quotidie contingit an, et quomodo conferendus sit eis baptismus, praecipuè si cum appensa reperiantur schedula, in qua asseratur, eos esse baptizatos: nihilominus baptizari eos debere sub conditione, nisi alia probatio adsit, probat Giraldi adductis constitutione Concilii Tolosani ann. 1590. et praxi S. Caroli Boromaei cum responsione Congregationis Cardinalium anni 1723. Idem statuitur in Constitutionibus Sinodalibus Dioecesis Toletanae anno 1682. editis.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario, vel casuali.

Gravissimum homicidii crimen, de quo in hoc Tit. considerari potest quatenus statutae poenae sunt in homicidas, tam legibus, quam canonicis, vel quatenus inducit irregularitatem etiam in his adiunctis, in quibus iniustum foret poenis homicidas coercere. Distinguendum ergo est inter homicidii species, nam aut voluntarium dicitur, aut necessarium, aut casuale.

Adeo atrox reputatur illius crimen, qui de industria, et per insidias, proximum suum occidit, ut etiam iure Asyli indignus omninò iudicetur; quod non tantum legibus civilibus, et canonicis statutum est, sed et cautum à Deo erat in lege veteri, ut patet in *cap. 1. b. tit.* in quo haec verba leguntur *ex cap. 21. vers. 14. Exodi transcripta: Si quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias: ab altari meo extelles cum, ut moriatur.* Morite quoque damnatur, qui, licet non insidiosè, voluntariè tamen, et iniuste, hominem interficit. Socii quoque criminis, et qui quoque modo adiutorium, aut consilium praebuerunt, puniuntur iuxta criminis qualitatem, et adjuncta. Si verò vim vi repellere coactus quis occidat, quo casu necessarium dicitur homicidium, aut si casu mors sequuta fuerit, locus non erit vindictae legum, nisi aut moderamen inculpatae tutelae excesserit qui propriae defensionis erat intentus, aut casum culpa praecesserit; tunc enim extra ordinem puniuntur. Hinc est quod traditur in *cap. 3. b. tit. ex D. Augustino*, scilicet non imputari homicidium illi, qui furem nocturnum interfecerit, cum timere debeat non furandi modò, sed et necandi animo, domum suam ab eo perfodis aliud

aliud verò esse si orto iam sole furem viderit. Sed et in hac specie rectius ex facti adjunctis res aestimabitur, cum contingere possit, ut mortem evadere quis valeat absque furis nocturni interfectione, nequeat verò, nisi diurnum occidat. Et hae quidem generales regulae sunt, si agatur de poena homicidae imponenda: alia autem principia statuenda sunt dum quaeritur incurrerit necne irregularitatem.

Diximus in *lib. 1.* non quibuscunque indiscriminatim patere aditum ad Ordines, sed plurimos excludi, sive ob admissum crimen, sive ob defectum, qui, licet ipsis imputari non valeat, efficit tamen quod arcèri ob Ordinibus debeant, ut decòri Sacramentorum consulatur. Quicumque impedimento huiusmodi laborant, vocantur irregulares; quod nomen non ita antiquum est: res vero significata provenit à tempore ipso Apostolorum, ut patet ex Epistolis Pauli ad Thimoteum, et Titum. Irregularitas ergo duplex est, alia ex crimine, alia ex defectu: item quandoque consideratur ut poena, quando nempe à crimine venit, quandoque ut impedimentum tantum. Omnes fere irregularitatis species, quae à defectu procedunt, recenseri debuerunt in *lib. 1.* quae autem ex crimine veniunt hic passim occurrunt; et primò quidem quae ex homicidio.

- Ex duplici capite ea oriri potest, ex crimine nimirum, aut defectu. Ex crimine irregulares sunt qui homicidium quoquo modo voluntarium directè, vel indirectè, admississent: deinde qui casu occiderunt, sed minimè adhibita debita diligentia ad vitandam necem: tandem qui occiderunt casu, et absque culpa; sed dantes operam rei illicitae. II, quibus nihil horum objici valet, sunt irregulares ex defectu, scilicet lenitatis, veluti qui iustè sententiam dixerunt in causa capitali, aut eam, deponendo, vel alia ratione, adjuverunt. Dubium fuit an

Nullis

Cle-

Clefiens, qui Reum in Iudicio civiliter prosequutus est, fiat irregularis, si damnatus ille criminaliter fuerit à Iudice: et quidem eum non esse irregularem traditur in *cap. 21. b. tit.* sicuti nec illum censeri debere irregularem rescribit Bonifacius VIII. in *cap. 2. b. tit. in 6.* qui conqueritur apud Iudicem de admissio in se crimine, ob quod infligenda venit poena sanguinis, dummodo protestetur expressè se ad vindictam sanguinis non intendere.

Et quidem hae sunt in ista specie quae in Corpore Iuris inveniuntur regulae; verum forsam non immeritò solidiora desiderabit principia qui rem accuratè perpendat. Qui sententiam in capitali causa iustè fert, exercet potestatem à Deo ipso venientem, atque salutis publicae, quae suprema lex est, ut oportet, consulti: qui autem deponunt, aut aliter Iudicem iuvant, obediunt potestati, cui resistere foret nefas: in iis verò adiunctis non facile adduci possum ut credam, notam irregularitatis iustè iniuri: licet enim dicatur ex defectu non ex crimine eo casu provenire, proindeque neque poenam censeri; nota tamen est, et poenae effectus habet. Deinde, si in eo, qui apud Iudicem conqueritur de crimine, ob quod imponenda venit poena capitalis, sufficit ex Bonifacio VIII. ad evadendam irregularitatem protestatio actui contraria, quae censeri deberet nulla, licet nulla eum cogat necessitas accusandi; quidni potiori ratione dici posset Iudicem, aut testem, quibus necessitas manet ita iudicandi, aut testificandi, quique opus bonum in eo, opusque virtutis operantur, irregularitate liberari? Hanc sententiam amplexata videtur Congregatio Cardinalium in quoddam responso, quod refertur à Giraldi; consulta enim anno 1661. ab Episcopo Licicensi an exhibere posset absque irregularitatis metu librum baptizatorum, ex quo constabat maiorem natu esse luvenem de criminibus gravissimis accusatum,

Tom. II.

li

qui,

optimè.

qui, cum aliter poenam capitis nequiret evadere, exceperat se in minori aetate constitutum, Advocato Fisci id negante, atque ad elidendam hanc exceptionem librum sibi exhiberi petente; respondit eo casu per exhibitionem libri baptizatorum non contrahi irregularitatem: ex eo haud dubiè quod praecepto Iudicis parère Episcopus teneretur.

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

Interdictur in hoc Titulo usus Torneamentorum, statuiturque eos, qui in huiusmodi ludis decedunt, privandos esse Ecclesiastica sepultura, quanvis penitentibus deneganda non sit poenitentia (1).

Torneamentis valdè affines sunt Taurorum agitationes, quae in his Regnis fraequentantur, quaeque prohibitaè fuerunt à S. Pio V. in Constitutione *de Salute*, anni 1567. sub gravissima anathematis poena ipso facto incurrenda, tam à Principibus, coeterisque, qui eas in suis Ditionibus permisserint, quam à Clericis Regularibus, et Saecularibus, qui agitationibus huiusmodi interfuerint. Verùm Gregorius XIII. et Clemens VIII. in Constitutionibus editis die 25. Augusti anni 1575. et 13. Januarii anni 1596. ita temperarunt praefatam S. Pii V. ut anathematis, aliaeqe poenae in ea stabilitae, solùm subsistant in his Regnis quoad Monachos, Fratres Mendicantes, coeterosque cuiuscunque Ordinis et instituti Regulares, Coeterùm vult Clemens VIII. ut Taurorum istae agitationes festis diebus non fiant, et ut per eos, ad quos spectat, provideatur, ne in-

(1) Torneamenta ludi sunt, in quibus ex condico ad ostensionem virium, et audaciae, invicem quilibet armis aggrediuntur.

inde alicuius mors, quoad fieri poterit, sequatur. Clericos verò saeculares beneficia ecclesiastica obtinentes, et in sacris Ordinibus seu in ecclesiastica dignitate constitutos, hortatur in Domino, et monet, ne paterna ista Sedis Apostolicae benignitate abutantur, sed memores muneris, et vocationis suae, eam utriusque rationem habeant, ut nihil quod à propria dignitate, et à sua, coeterorumque salute alienum existimetur, ullo unquam loco admisisse arguantur.

Nota lapsum Giraldis ad hunc Titulum, dum praedictam Constitutionem tribuit Sum. Pontifici Clementi VII. ni potius dicere velis praeli mendum.

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in Duello.

Statuatur in hoc Titulo Clericum in Duello ingressum esse deponendum, sive obtulerit, sive acceptaverit Duellum: conceditur autem Episcopo dispensandi cum eo potestas, dummodo mors, aut mutilatio sequuta inde non fuerit. Deinde traditur irregularem fieri Clericum, non tantùm si ipse in Duello pugnans aliquem occiderit, verùm etiam si pugil, aut campio eius nomine pugnans id effecerit; quod ad mediū temporis consuetudines referendum est, de quibus inferius.

Gravissimae statutae sunt poenae adversus pugnantes in Duello, vel ad illud provocantes, licet sequuta pugna non fuerit; item contra eorum paternos, socios, aliosque fautores, tam legibus ecclesiasticis, quam saecularibus; et non tantùm si Duellum solemne, et formatum fuerit, de quo loquuta videtur Tridentina Synodus in *sess. 25. de Ref. cap. 19.* sed etiam si privatim. Videndae sunt Constitutiones

Gregorij XIII. Clementis VIII. Benedicti XIII. et XIV. in quibus recensendis integrè ne nimium immoremur, referre tantùm iuvat verba Concilii Tridentini praedicto loco, quod, postquam ait, detestabilem Duellorum usum fabricante diabolo introductum, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, vult, ut, qui pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium suorum honorum proscriptionis, et perpetuae infamiae, poenam incurrant, et ut homicidae iuxta sacros canones puniri debeant, perpetuèque careant ecclesiastica sepultura; si in ipso conflictu decesserint. Deinde illos, qui consilium in causa Duelli, tam in iure, quàm facto, dederint, aut alia quacunque ratione ad id quemquam suaserint, necnon expectatores, excommunicatione, ac perpetua maledictione, damnat, non obstante quocunque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili.

Gregorius XIII. in Constitutione *Ad tollendum* extendit praedictas poenas ad Duellum privatum, quod initur ex condicto, statuto solum loco, et tempore, absque patris, sociis, securitate loci, et provocatoris chartulis.

Clemens VIII. in Constitutione *Illius vices* locum eas habere voluit in omni privato certamine, et in omni provocatione, et cooperatione attentata, etiam non sequuta pugna, neque accessu ad locum, atque in cooperatione circa chartulas, vel disfidationis nuntia, licet provocationis intimatae adversario non fuerint, si per ipsos cooperantes id non steterit. Declaravit insuper excommunicationem, quam hi omnes incurrun, esse Papae reservatam, et locum certaminis currere eo ipso interdictum Papae reservatum.

Tandem Benedictus XIV. in Constitutione *Detestabilem* proscripsit sequentes propositiones. I. Vir

Militaris, qui nisi offerat, vel acceptet Duellum, tanquam formidolosus, timidus, et abjectus, atque ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis aliàs sibi debitaè, ac promeritaè spe perpetuò carere deberet, culpa, et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum. II. Excusari etiam possunt honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certò sciunt, pugnam non esse sequituram, utpote ab aliis impediendam. III. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas Dux, vel Officialis militiae, acceptans Duellum ex gravi metu amissionis famae, et officij. IV. Licitum est in statu hominis naturali acceptare, et offerre Duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit. V. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatae, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, iustitia aperte denegatur.

Poena capitis inflicta est à Rege nostro in duellantes.

TITULUS XV.

De Saggiariis.

Prohibet Innocentius III. in *cap. un. b. tit. saggiarum*, et balistarum usum adversus Christianos, et Catholicos, sub anathematis poena. Hodie haec arma in usu non sunt, et parùm interest quibus cum pugnetur, etiam contra Catholicos, dummodo iustae sint belli causae, quod conscientiae Principum, non Sedis Apostolicae arbitrio relinquitur. Sane iure Gentium inhonestus etiam in bello iusto habetur quorundam armorum usus.